

- необхідність системного і послідовного впровадження функціональних принципів державного управління інноваційною діяльністю;
- органічне включення всіх окремих елементів інноваційного розвитку в єдину активно і цілеспрямовано функціонуючу національну інноваційну систему, що можливо лише за умови дії потужних системоутворювальних факторів.

Висновки. Єдиним шляхом розвитку соціально-економічних і виробничих систем є інноваційний. Впровадження новинок у формі патентів, ноу-хау, результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в сфері виробництва нових товарів, застосування нових технологій, методів організації виробництва, управління, сфери обслуговування виступає фактором суспільного розвитку. На рівні окремих суб'єктів господарювання слід здійснювати стратегічний аналіз ринкової ситуації, визначати конкурентні переваги підприємств, перспективи їх подальшого розвитку з урахуванням потреб ринку.

Інноваційний розвиток є головним фактором, що сприяє соціально-економічного прогресу в сфері вироблення та запровадження національних інноваційних моделей розвитку, активізації інституційних трансформацій суспільного розвитку, досягнення високої конкурентоспроможності економіки та підвищення регіональної конкурентності. Спрямованість подальших розробок даної проблеми полягає в формуванні системи ресурсного забезпечення реалізації стратегій розвитку та їх оптимізації на основі інновацій.

Список використаних джерел

1. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри [за ред. С.І. Юрія, С.В. Савельєва] – К.: Знання, 2007. – 595 с.
2. Дорошко О. О. Особливості інноваційного розвитку України / О. О. Дорошко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 5. – С. 21–24.
3. Шпилевский В. В. Государственное регулирование научно-технического развития в Украине: организационно-правовые аспекты / В. В. Шпилевский, А. Н. Шпилевская // Бизнес-Информ. – 2009. – № 2 (3). – С. 7–11.
4. Йохна М.А. Економіка і організація інноваційної діяльності: [навч. посібник]. / М.А. Йохна, В.В. Стадник., К.: Академія, 2005. – 400 с.
5. Корнійчук Л. Теоретичні основи реалізації концепції сталого розвитку / Л. Корнійчук // Економіка України. – 2010. – № 2. – С. 72–79.
6. Виклики і шляхи агропромислового розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шуравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.] ; за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 432 с.
7. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : [монографія]. – Миколаїв, 2010. – 416 с.
8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд: Г.О. Андрощук, І.Б. Жиляєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

УДК 339.97

КУЗНЕЦОВ О.В.,

Інститут світової економіки і міжнародних відносин
НАН України, к.е.н., с.н.с

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** Досліджено вплив процесів фінансової дерегуляції на положення розвинутих країн та країн, що розвиваються, у рамках процесів фінансової глобалізації. Розглянуто інструменти та механізми, через які відбувається ствердження у глобальних масштабах неоліберальної англосаксонської моделі капіталізму.*

Ключові слова: фінансова глобалізація, неолібералізм, фінансова дерегуляція, експорт капіталу, фінансові ринки, «центр» і «периферія», англосаксонська модель капіталізму.

***Annotation.** Influence of financial deregulation processes on both developed and developing countries in the process of financial globalization is studied. Instruments and mechanisms of the global adoption of neo-liberal Anglo-Saxon model of capitalism are examined.*

Keywords: financial globalization, neoliberalism, financial deregulation, the export of capital, financial markets, "centre" and "periphery", the Anglo-Saxon model of capitalism.

Постановка проблеми. Глобалізація світового господарства, як процес підвищення взаємозалежності національних економік внаслідок посилення міжнародного руху факторів виробництва, набуває безповоротного характеру. Тобто сценарій, за якого країни повернуться до моделі держав - націй кінця XIX ст., виглядає малоймовірним. Запорукою цього процесу стала широкомасштабна лібералізація системи світового

господарства з кінця 1980-х років, а також технологічна революція у транспортній, комунікаційній та інформаційній сферах, що безпрецедентно підвищили швидкість фізичного пересування факторів виробництва, ліквідувавши будь-які обмеження для створення доданої вартості, передачі інформації та капіталізації фінансових активів в глобальних масштабах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу проблем розвитку системи сучасного світового господарства присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, зокрема, Ю.М.Пахомова, О.Г.Білоруса, В.С.Будкіна, І.В.Бураковського, В.А.Вергуна, А.С.Гальчинського, В.М.Гейця, А.А.Гриценка, Д.Г.Лук'яненка, Ю.В.Макогона, В.Є.Новицького, А.П.Румянцева, В.Р.Сіденка, С.В.Сіденко, Н.І.Татаренко, А.С.Філіпенка, В.І.Чужикова, А.А.Чухна, О.І.Шниркова та інших. На відміну від існуючих публікацій, у дослідженні обґрунтовується положення про те, що глобалізація – це не створення рівноправних умов для співіснування різних соціально-економічних моделей, а підпорядкування всіх існуючих соціально-економічних систем світу англосаксонській моделі капіталізму.

Мета дослідження – дослідити вплив процесів фінансової дерегуляції на зміни у положенні розвинутих країн та країн, що розвиваються, у рамках процесів фінансової глобалізації, приділивши особливу увагу розгляду функціонування фінансових інструментів та механізмів, за допомогою яких відбувається формування системи сучасного світового господарства.

Основні результати дослідження. Створення після Другої світової війни системи універсальних міжнародних організацій таких, як ООН, МВФ, Всесвітній банк, Світова організація торгівлі, та започаткування постійно діючих механізмів багатосторонніх консультацій дозволило через систему стримувань і противаг зв'язати світову спільноту зобов'язаннями щодо мирного врегулювання будь-яких суперечностей, що виникають у сфері міжнародних економічних відносин. Регулювання фінансових, торговельних та структурних дисбалансів між суверенними державами стало можливим завдяки застосуванню різноманітних ринкових та квазідержавних механізмів таких, наприклад, як накопичення і використання офіційних валютних резервів та резервів стабілізаційних фондів, залучення офіційної допомоги розвитку та технічної допомоги, фінансових ресурсів на міжнародних ринках капіталу, кредитів міжнародних фінансових організацій та проведення реструктуризації зовнішньої заборгованості. Хоча застосування зазначених механізмів і не забезпечувало “ідеальних” умов господарювання, воно, однак, надавало можливість суверенним державам протистояти циклічним та іншим кризам капіталістичного перевиробництва без суттєвого зменшення середньодушового доходу населення та наступної соціально-економічної дестабілізації.

Із завершенням епохи біполярності, яка визначалася наявністю двох чітко виражених полюсів концентрації влади, сучасний період розвитку світового господарства характеризується виникненням багатьох нових центрів економічної ваги. Невеликі економіки Східної Азії – Південна Корея, Гонконг, Сінгапур, Тайвань, – незважаючи на фінансову кризу 1997–1998 рр., перетворилися на потужні індустріально розвинені держави. Завдяки економічному буму в Китаї, що триває вже протягом трьох деkad, у 2010 році ця країна вийшла на другу позицію за розміром ВВП у світі, випередивши Японію. В цілому в період 2000–2007 років майже в половині євразійських країн від Китаю і Індії до Балтики середньорічні темпи економічного зростання становили 7–11%. Країни Латинської Америки зростали на рівні 4%, Африки – 6%. В країнах Близького Сходу також засвідчувалася позитивна економічна динаміка, передусім завдяки встановленню сприятливих цін на нафту. Для підкреслення надзвичайної важливості Китаю і Індії для світового економічного розвитку у 2001 році головний економіст американського інвестиційного банку “Goldman Sachs” Дж. Оніл запровадив абревіатуру БРІК, в яку також були включені Росія та Бразилія. За прогнозами “Goldman Sachs”, у 2039 році або навіть раніше рівень сукупного ВВП країн БРІК має перевищити аналогічний показник країн “Великої сімки” [24 грудня 2010 року до четвірки формально приєдналася Південна Африка, відтоді BRIC перетворилася на BRICS. Остання літера “S” означає Південну Африку (South Africa)]. Таким чином, за рахунок потужного зростання у менш розвинутих країнах світу намітилася тенденція економічної конвергенції у глобальних масштабах [1, с. 2].

Зуважимо, що стрімкий розвиток глобальної економіки з кінця 1990-х років базувався на неоліберальних підходах в управлінні процесами господарської діяльності. Американські економісти Дж. Пек, Н. Теодор та Н. Бренер вважають неолібералізм “ключовим поняттям “постглобалізації”, яке одержало поширення в кінці 1990-х років як спосіб *денатуралізації* глобалізаційних процесів” [2, с.111]. На їх думку, проекти неолібералізації завжди асоціюються з певним кластером повторюваних рис: структурна орієнтація на експортно-орієнтований фінансовий капітал, глибока антипатія до соціальних спільнот і соціально-просторового перерозподілу, схильність до управлінських систем ринкового типу, які не є орієнтованими ні на яку конкретну мету, схильність до небюрократичного типу регулювання, приватизація й розростання корпорацій [2, с.118].

Як зазначають у своїх роботах французький економіст М. Альбер і американський економіст Дж. Пек, система, що відкрилася після колапсу державного соціалізму, піддалася впливу агресивного експансіоністського різновиду ринкового фундаменталізму, представленого насамперед англо-американською “моделлю”, тому що більш “координовані” форми японського та німецького капіталізму почали давати збій [3; 4].

Лібералізація господарської діяльності та вибіркоче застосування механізмів англосаксонської моделі привели до зростання загального рівня заможності у різних куточках планети, що ознаменувало початок трансформації однополярного світу у багатополарний та спонукало інші цивілізаційні центри до активного ствердження власної економічної ідентичності на міжнародній арені.

Слід зазначити, що з позиції кількості компаній, що беруть участь у транснаціональних угодах, сучасний період глобалізації мало в чому відрізняється від періоду, що передував Першій світовій війні [5, с.30]. Однак переваги в розміщенні сил на світовій економічній арені швидко переходять на сторону країн, що розвиваються. І це відбувається не лише за рахунок конкурентної вартості їх робочої сили. Транснаціональні компанії країн БРІК, що багаторазово збільшили вартість своїх ринкових активів на міжнародних біржах, автономно виступають у ролі глобальних гравців, вносячи сум'яття в струнку систему поділу світу, яка, здавалося б, надовго встановилася після падіння Берлінської стіни. У рейтингу “Financial Times” 500 найбільших ТНК світу у 2003 році були присутніми лише 12 компаній із країн БРІК (серед яких жодної з Китаю), а сьогодні їх вже 62. У 2010 році ринкова капіталізація ТНК Китаю майже зрівнялася із аналогічним показником Великобританії – другої країни у світі за розміром капіталізації “національних чемпіонів”. А сукупна ринкова вартість найбільших компаній країн БРІК становила 41% від вартості найбільших компаній США і 23% від вартості найбільших компаній країн “Великої сімки” (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

ТНК країн БРІК і країн “Групи семи” у рейтингу найбільших 500 компаній світу за розміром ринкової капіталізації

Країна	Кількість компаній		Ринкова капіталізація, млн. дол. США, 2010 р.
	2003 р.	2010 р.	
США	234	163	8 663 255
Великобританія	58	42	1 875 439
Японія	32	32	1 443 231
Франція	24	27	1 228 638
Канада	21	27	886 039
Німеччина	18	19	824 595
Італія	8	8	349 750
<i>Разом “Група семи”</i>	395	318	15 270 947
Китай	0	23	1 751 832
Росія	7	11	764 494
Бразилія	2	12	512 896
Індія	3	16	485 434
<i>Разом БРІК</i>	12	62	3 514 656

Складено автором за даними: [6; 7].

Здавалося б, що подібні ринкові показники цілком обґрунтовують претензії компаній країн БРІК на паритетну участь у розділі глобальних корпоративних активів. Водночас застосування англосаксонської моделі капіталізму іншими країнами, зокрема, у вигляді транснаціональної експансії їх акціонерного капіталу, наштовхується на зростаючий опір всередині США, Великобританії і країн ЄС, які через посилення різноманітних методів протекціонізму чинять перешкоди доступу країн, що розвиваються, до своїх стратегічних галузей. Як зазначає авторитетне видання “The Economist Intelligence Unit”, “якщо операції поглинання з боку великих компаній американського або європейського походження проходять практично без уваги світової фінансової преси, то спроби придбання корпоративних активів у розвинених країнах, що здійснюються китайськими або індійськими компаніями, практично не сходять із перших смуг ЗМІ з відкритими натяками на те, “як вони наважилися” [8, с.75].

Слід зазначити, що у 2000–2007 роках експорт фінансових ресурсів з країн, що розвиваються, та постсоціалістичних країн зріс приблизно у шість разів, склавши, за даними МВФ, майже 3 трлн. дол. Експорт капіталу здійснювався головним чином через державні канали – близько 40–50% усіх інвестицій з країн, що розвиваються, та постсоціалістичних країн були пов’язані з розміщенням їх офіційних валютних резервів, розмір яких у 2000–2007 рр. збільшився у 5,5 раза, сягнувши 4 трлн. дол. [9, с.8]. Таким чином основним результатом фінансової лібералізації останніх двох декад стало швидке зростання відтоку портфельних інвестицій з країн, що розвиваються, у розвинуті країни Заходу, передусім у США і Великобританію (рис. 1.1).

Отже відбувається масштабне і тривале перетікання резервних активів з країн, що розвиваються, у фінансові активи заможних країн, зокрема в облігації США. Таке положення є одним з основних протиріч розвитку сучасної системи світового господарства, оскільки у розвинутих країн вичерпані сфери для продуктивного розміщення цих фінансових активів [10].

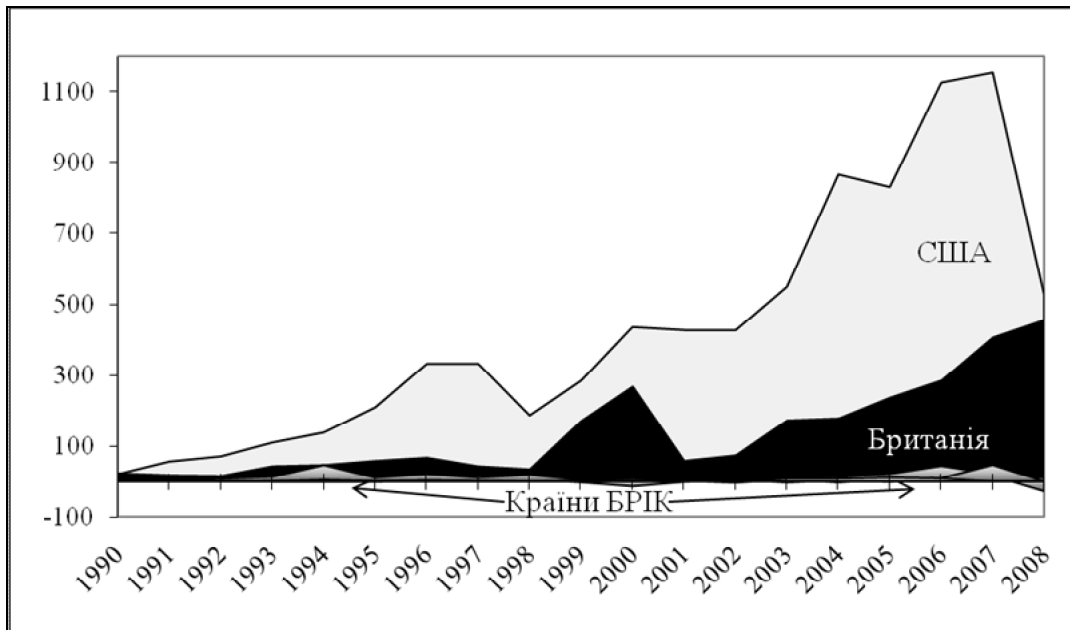

Рис. 1.1. Щорічні обсяги надходження портфельних інвестицій у США, Великобританію та країни БРІК у 1990–2008 рр., млрд. дол. США.

Складено автором за даними: <http://www.imfstatistics.org>.

На тлі відтоку капіталів з країн, що розвиваються, продовжує існувати проблема глобальної дивергенції доходів та зростати нерівність доходів між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються (рис. 1.2). Так, за даними ООН, одночасно із підвищенням рівня життя в нових індустріальних країнах Азії, в інших регіонах, особливо в Африці, економічна ситуація погіршується. Хоча кількість людей у світі, що проживають на менш ніж 1,25 дол. на день, скоротилася з 1,8 мільярдів у 1990 році до 1,4 мільярдів у 2005 році, переважно всі зазначені поліпшення економічного добробуту припадають на Китай, тоді як в Африці південніше Сахари та Південній Азії кількість бідних збільшилася [11, с.5–6].

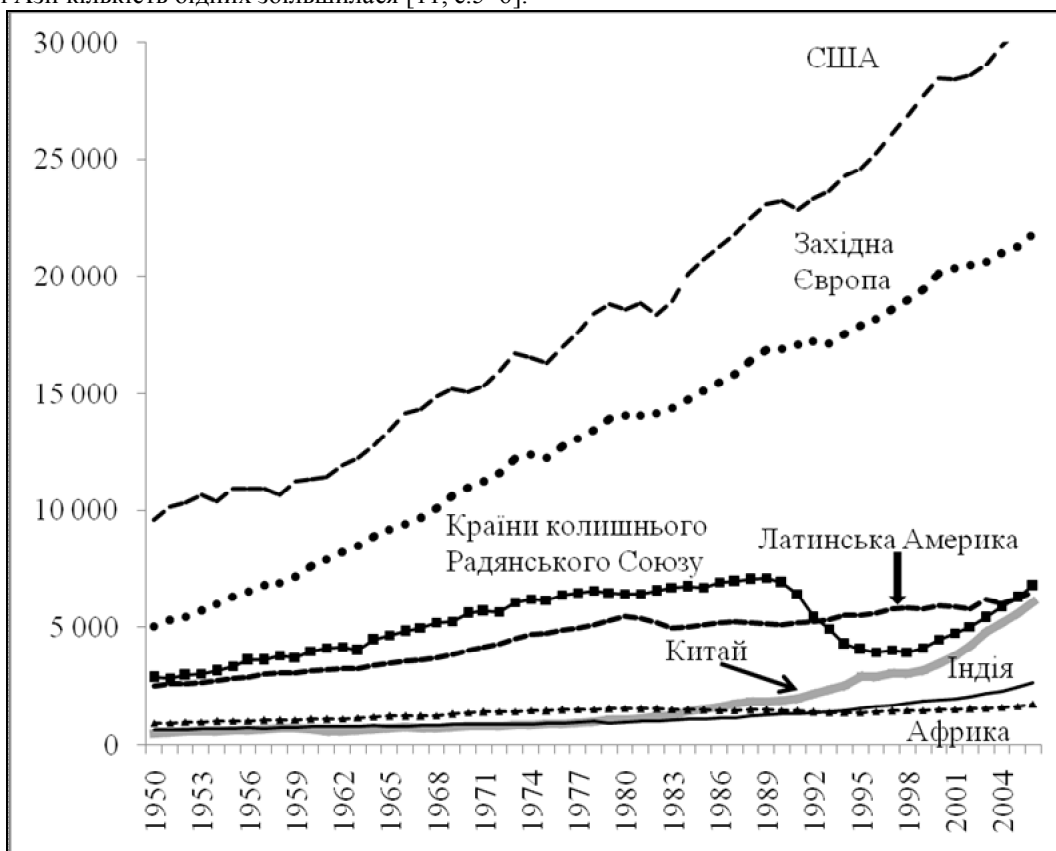

Рис. 1.1. Постійно триваюча глобальна дивергенція доходів, 1950–2007 рр. (доходи на душу населення у дол. США 1990 року)

Складено автором за даними: [12].

Існування зазначеної дивергенції можливо пояснити тим, що об'єктивна основа глобального капіталізму полягає в диференціації світової системи на "центр" і "периферію". На думку А. С. Гальчинського така диференціація має три рівні:

- перший рівень – країни цивілізаційного "центру", або "глобального ядра", які розвиваються на основі постіндустріальних принципів і на які припадає 95–97% наукових кадрів та високотехнологічного обладнання;
- другий рівень – "периферійна зона" – країни з традиційною індустріальною технологією і масовим виробництвом;
- третій рівень – за межами "периферійної зони" – країни доіндустріального розвитку.

З урахуванням означеної диференціації "в системі міждержавних відносин сформовано жорсткі механізми, які по суті унеможливають вертикальну міграцію країн із нижнього на вищий технологічний рівень" [13, с.245]. Таке положення зумовлює існування постійних дисбалансів між країнами "центру" і країнами "периферії".

Ще наприкінці 1990-х рр. всесвітньо відомий фінансист Дж. Сорос зазначав: "Центр забезпечує капітал; периферія капітал використовує. Правила гри вигідні для центру. Можна доводити, що центр розташовано у Нью-Йорку та Лондоні, оскільки саме там розгорнулися глобальні фінансові ринки" [14, с.126]. Дійсно, сьогодні Великобританія і США обслуговують понад половину обсягу торгів на міжнародних фінансових ринках, фактично замикаючи не себе глобальні потоки капіталу (табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Частка найбільших індустріальних держав на міжнародних фінансових ринках, 2009 р., %

Сегмент фінансового ринку	Велико-британія	США	Японія	Франція	ФРН	Інші країни
Міжнародне міжбанківське кредитування (2010 р.)	18	11	8	8	6	49
Валютна торгівля	37	18	6	3	2	34
Позабіржова торгівля деривативами	46	24	3	7	2	18
Управління фондами,	9	50	6	6	3	26
Активи хедж-фондів,	20	68	2	1	-	9
Міжнародні облігації (вторинний ринок)	70	-	-	-	-	-
Приватний випуск акцій	13	36	3	6	3	39
Сек'юритизовані продукти	4	73	2	-	1	20

Джерело: [15, с.13].

Зауважимо, що в сучасних економічних дебатах факт покриття дефіциту платіжного балансу США за рахунок притоку іноземного капіталу часто розглядається як загроза стійкому розвитку американської економіки. Але існують і протилежні погляди на цю проблему. Наприклад, завідувач Відділом зовнішньоекономічних досліджень Інституту США і Канади РАН М. А. Портной пише: "Дефіцит торгового балансу і балансу поточних операцій не тільки не створює загрози економіці США, але, навпаки, виступає ознакою її світового лідерства і виражає сучасне положення США у міжнародному поділі праці як найбільшого центру світового розвитку"[16, с.6].

Слід зазначити, що важливим інструментом зовнішньоекономічної політики США є регулювання доступу іноземних компаній на внутрішні фінансові ринки Америки (за винятком інвестування коштів в облігації США або інші американські фінансові інструменти). При цьому мова йде про чинення перешкод іноземним компаніям щодо проведення ними первинного розміщення акцій на американських фондових біржах (ІРО), а також заборону на продаж на національному фінансовому ринку їх акцій, облігацій або фінансових деривативів.

Як зазначає професор російського "Державного університету – Вища школа економіки" М. В. Братерський, ідея обмеження доступу іноземних компаній на фінансовий ринок США виникла в контексті забезпечення національної безпеки стосовно діяльності Китаю на американській території. Згідно з цією практикою США перешкодили доступ на свої фінансові ринки ряду відомих компаній, в тому числі російським компаніям "Газпром" і "Татнафта", а також китайській державній нафтовій компанії "China National Petroleum Company" [17, с.5–7].

У свою чергу британці відмовили китайській компанії "China Petroleum & Chemical" (Sinopec) в покупці частини акціонерних активів британського нафтогазового концерну "British Petroleum", що мав потребу в коштах для покриття збитків, викликаних величезними витратами компанії у зв'язку з ліквідацією наслідків аварії в Мексиканській затоці в 2010 р. На думку відомого російського економіста М. Хазіна, причиною ігнорування Китаю з боку британських та американських компаній є специфічна риса англосаксонського світу – ділити всіх на "своїх" і "чужих". У зв'язку з цим в категорію "чужих" потрапляє також і Росія. М. Хазін пише: "Усі спроби Росії прикупити вмираючий "Опель", не дивлячись на всі спроби Німеччини пробити цю угоду, упиралася в категоричну відмову американської компанії "GM". Абсолютно не вмотивовану з комерційної точки зору і тим більш яскраву. Але рішення про те, що "чужі" – в даному випадку Росія – не повинні отримати

доступ до (нехай навіть відносно) передових технологій, нехай навіть тільки в одній і не самій “гострій” з точки зору безпеки галузі, виявилось сильнішим за будь-які гроші і будь-які комерційні інтереси”[18].

Примітно, що з крахом Бреттон-Вудської системи, що була спричинена неспроможністю США забезпечити дотримання її головних принципів – конвертації долара в золото та підтримання режиму фіксованих курсів у сфері міждержавних відносин – фінансова дерегуляція, виражена у знятті обмежень на міжнародний рух капіталу й скасуванні валютного контролю в глобальних масштабах, значно сприяла інтеграції більшості країн світу в міжнародну фінансову систему впродовж 1990–2000-х років. Лібералізація фінансових ринків супроводжувалася розвитком фінансових інновацій, пов’язаних з розробкою нових комплексних похідних фінансових інструментів. За допомогою випуску складних структурованих продуктів, які стали предметом міжнародної купівлі-продажу, операції на фінансових ринках тісно переплелися з операціями на страхових, товарних і іпотечних ринках. Фінансові потоки поступово набули характеру автономності, тобто їх функціонування відбувалося у відриві від реального сектора виробництва. Зростаюча участь фінансових ресурсів у спекулятивних операціях послабила мотивацію підприємств нефінансового сектору в підвищенні своєї продуктивності, розробці нових технологій, довгостроковому корпоративному плануванню, оскільки участь в утворенні спекулятивних «бульбашок» дозволила їм отримувати короткострокові прибутки без процесу виробництва [19, с.230-231].

Слід зазначити, що за рахунок активного використання кредитного мультиплікатора та фінансових інновацій у світі створено фінансові активи різного ступеня ліквідності, загальний розмір яких сьогодні наближається до одного квадрильона доларів США (10^{15}), включаючи міжбанківські кредити, акції, боргові зобов’язання, сек’юритизовані активи та різноманітні похідні фінансові інструменти. Незважаючи на переоцінку та часткову ліквідацію зазначених активів під час кризи 2008–2009 рр., переважна їх більшість продовжує знаходитись на балансових та позабалансових рахунках фінансових установ, а отже є потенційним джерелом дохідності та ліквідності. Лише приблизно 1/20 цих активів використовується в реальному секторі економіки, тоді як решта перебуває у так званому *віртуальному* обігу, поза споживчим ринком, а отже не враховується під час розрахунку інфляції. Центральні банки національних держав здійснюють контроль за грошовою масою з метою контролю інфляції, але не здійснюють контроль за вартістю і обсягом фінансових активів. Тому, можна вважати, що ці активи не підпорядковані національному контролю і не підконтрольні жодним регулюючим органам суверенних держав, що ставить останніх в зростаючу залежність від глобальних віртуальних фінансових посередників.

Розробка фінансових інновацій та торгівля ними здійснюється переважно англо-американськими фінансовими інститутами. Приміром, на Великобританію і США припадає майже 70% ринку позабіржових деривативів із відсотковими ставками – найбільшого сегменту міжнародних фінансових ринків, обсяг якого на кінець червня 2010 р. склав 478,1 трлн. дол. США [20, с.13] (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Щоденні обсяги торгівлі позабіржовими деривативами із відсотковими ставками
на ринках окремих країн**

	Млрд. дол. США				Частка, %			
	2001	2004	2007	2010	2001	2004	2007	2010
Великобританія	268	563	957	1235	35,2	42,3	44,0	45,8
США	116	317	525	642	17,1	23,8	24,2	23,8
Франція	65	151	176	193	9,6	11,4	8,1	7,2
Японія	16	31	76	90	2,3	2,3	3,5	3,3
Швейцарія	10	12	61	79	1,4	0,9	2,8	2,9
Сінгапур	3	9	57	78	0,5	0,6	2,6	2,9
Нідерланди	24	19	27	61	3,6	1,4	1,2	2,3
Німеччина	94	43	90	49	13,9	3,2	4,2	1,8
Канада	10	12	21	42	1,5	0,9	0,9	1,5
Австралія	10	13	23	41	1,4	1,0	1,0	1,5
Іспанія	21	12	17	31	3,0	0,9	0,8	1,1
Італія	24	38	30	27	3,5	2,8	1,4	1,0
Гонконг	3	11	17	19	0,4	0,8	0,8	0,7
Інші	44	100	96	112	6,5	7,5	4,4	4,2
Разом	676	1331	2173	2698	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [21, с.4].

Стрімке зростання масового попиту на різноманітні фінансові продукти в світі відбувається паралельно із посиленням феномену так званої *інформаційної асиметрії*. Одну з ключових ролей у поширенні цього феномену та зародженні світової фінансової кризи зіграли три найвпливовіші рейтингові агентства світу – “Standard and Poor’s”, “Moody’s” та “Fitch”. Всі три агентства є американськими та входять до структур великих інформаційних та інвестиційних холдингів. Рейтинги, що присвоюються агентствами, відіграють ключову роль при оцінці та регулюванні банків, страхових товариств і пенсійних фондів, акцій, облігацій та інших фінансових продуктів, за допомогою яких залучаються ресурси на міжнародних ринках капіталу. При цьому агентства отримують інформацію, що є недоступною для рядових аналітиків і учасників ринку, що породило

олігополістичний інформаційний ринок, на якому інвестори покладаються на кредитний рейтинг в умовах обмежених можливостей для проведення власного аналізу.

Специфіка сучасного світового фінансового ринку полягає в тому, що будучи доступним і відкритим для всіх країн, вартість залучення фінансових коштів є неоднаковою і залежить від оцінки суверенних ризиків, які визначаються вищезазначеними рейтинговими агенціями, що фактично підпорядковані США. У свою чергу у Лондоні щодня розраховується ставка пропозиції за міжбанківськими депозитами – ЛІБОР (London Interbank Offered Rate), яку можна вважати найважливішою ставкою у світі міжнародних фінансів, оскільки ЛІБОР слугує базою встановлення умов позики, на яку орієнтовані процентні ставки переважної більшості фінансових продуктів, що торгуються у світі — від іпотечних кредитів до корпоративних облігацій. До ставок ЛІБОР додається величина маржі (спреду – spread), яка залежить від кредитоспроможності позичальника, характеру позики, ринкової кон'юнктури.

Під час світової фінансової кризи, яка була спровокована унаслідок спекулятивної переоцінки ринку нерухомості в США, центральні банки країн “центру” знизили ставку рефінансування, тобто первинну вартість фінансових ресурсів, до історичного мінімуму. Водночас вартість залучення фінансових ресурсів країнами “периферії” на міжнародних ринках капіталу під час кризи, внаслідок зниження їх кредитних рейтингів, різко подорожчала, що спровокувало глибоку економічну кризу в цих країнах. На думку академіка Ю. М. Пахомова, міжнародні фінансові кризи уявляють справжню загрозу від процесів глобалізації, оскільки “в них відсутній той механізм відновлення технічного базису, який властивий традиційним відтворювальним циклам ... вони діють із ефектом доміно, підкошуючи фінансово взаємозалежні країни в будь-якій фазі циклу; тобто не обов'язково при інвестиційному перегріві й перенагромадженні, як це буває в інших випадках” [22, с.499].

За даними російського економіста М. Хазіна, за останні 50 років фінансовий сектор в США збільшив свою частку у прибутках корпорацій в п'ять разів, а за останні 30 років – більше, ніж удвічі. На його думку, зміна діючої у світі моделі економічного розвитку неминуче викличе падіння частки фінансового сектору до рівнів тридцятирічної давнини, що, з урахуванням скорочення загального рівня світової економіки, призведе до падіння доходів фінансового сектору у рази [23]. Очевидно, що тільки тоді можна буде реально вести мову про те, що уряди суверенних держав зможуть повернути собі контроль над економічними процесами. Утім, механізми подібної трансформації, за винятком “добровільної” націоналізації приватних фінансових установ, на сьогоднішній день є невизначеними.

Висновки. Систему сучасного світового господарства можливо визначити як сукупність інструментів і механізмів, через які відбувається відтворення у світових масштабах неоліберальної англосаксонської моделі капіталізму, системоутворюючим фактором якої виступає ринок (головним чином, його фінансовий сегмент), на забезпечення ефективності якого спрямована діяльність органів виконавчої, законодавчої та судової гілок влади суверенних держав. У цій моделі зв'язок між фінансовими інноваціями та зростанням доходів, виробництва, споживання, рівня життя уявляється самоочевидним. За відсутності єдиного глобального фінансового регулятора, керування процесами перерозподілу глобальних фінансових ресурсів реалізується шляхом підпорядкування суверенних держав вимогам міжнародних фінансових ринків, контроль над якими зосередили Лондон і Нью-Йорк. Як засвідчила світова фінансова криза 2008–2009 років, суверенні держави потрапили в істотну залежність від послуг віртуальних глобальних фінансових посередників, зумовивши пріоритетність задоволення вимог фінансового сектору над проведенням державної політики у сфері виробництва й зайнятості. Однак, незважаючи на втрату довіри світової спільноти до універсальності застосування неоліберальної доктрини, а також всі її вади і обмеженості, потужної ідеологічної протипаги на сьогодні не існує. Тому в середньостроковій перспективі “інтерес” до лібералізму (“нового прагматизму”) скоріш за все буде надалі стверджуватися у більшості країн світу.

Список використаних джерел

1. Aslund A. The Challenges of Globalization: Macroeconomic Imbalances and Development Models / A. Aslund, M. Dabrowski. – Washington: Peterson Institute for International Economies, 2008. – 300 p.
2. Пек Д. Постнеолібералізм и борьба за него / Джеми Пек, Ник Теодор, Нил Бреннер // Прогнозис. – 2010. – №1(20). – С. 108–130.
3. Альбер М. Капіталізм против капіталізма / М. Альбер. – СПб. : Экономическая школа, 1998. – 296 с. – (Библиотека “экономической школы”. Этическая экономия исслед. по этике, культуре и философии хоз-ва; Вып. 4).
4. Peck J. Variegated capitalism / J. Peck, N. Theodore // Progress in Human Geography. – 2007. – Vol. 31. – No. 6. – P. 731–772.
5. Abelsauser W. Kulturkampf. Der deutsche Weg in die Neue Wirtschaft und die amerikanische Herausforderung / Werner Abelsauser. – Berlin: Kulturverlag Kadmos, 2003. – 232 s.
6. Dullforce A.-B. FT Global 500 2008 [Електр. ресурс] / А.-В. Dullforce // Financial Times. – June 28, 2008. – Режим доступу: <http://www.ft.com>.
7. Dullforce A.-B. FT Global 500 2010 [Електр. ресурс] / А.-В. Dullforce // Financial Times. – May 28, 2010. – Режим доступу: <http://www.ft.com>.
8. World Investment Prospects to 2010. Boom or Backlash? / The Economist Intelligence Unit. – London, New York, Hong Kong, 2006. – 132 p.
9. Петров М. В. Трансформация глобальных финансов / М. В. Петров, Д. Е. Плисецкий // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – № 7. – С. 3–22.

10. Wolf M. What are priorities for global reform? [Електр. ресурс] / Martin Wolf // Financial Times. – 13 September, 2010. – Режим доступу: <http://www.ft.com>
11. World Economic and Social Survey, 2010. Retooling Global Development / UN Department of Economic and Social Affairs. – New-York, 2010. – 201 p.
12. Maddison A. Statistics on world population, GDP and per capita GDP, 1-2006 AD [Електр. ресурс] / Angus Maddison. – Режим доступу: http://www.ggdc.net/maddison/Historical_Statistics/horizontal-file_09-2008.xls.
13. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку / А. С. Гальчинський. – К. : АДФЕ-Україна. – 2009. – 392 с.
14. Сорос Д. Криза глобального капіталізму: (Відкрите суспільство під загрозою) / Джордж Сорос; пер. з англ. Р. Ткачук, А. Фролін. – К.: Основи, 1999. – 259 с.
15. Key facts about financial and professional services / TheCityUk. – London, November 2010. – 16 p.
16. Портной М. А. Механізми глобального впливання денежно-кредитної політики США / М. А. Портной // США – Канада: економіка, політика, культура. – 2008. – № 5. – С. 3-14.
17. Братерський М. В. Финансовые инструменты внешней политики США / М. В. Братерський // США – Канада: економіка, політика, культура. – 2008. – № 11. – С. 3–20.
18. Хазин М. Л. Англосаксы поделили мир на своих и чужих [Електр. ресурс] / М. Л. Хазин // KMnews. – 02.08.2010. – Режим доступу: <http://fintimes.km.ru/obzory/aktsii/12251>
19. Левина И. Г. Природа финансового сектора и спекулятивных пузырей в современном мире / И. Г. Левина // Экономическая теория в XXI веке / под ред. Ю. М. Осипова, Е. С. Зотовой. – М.: ТЕИС, 2007. – С. 223–235.
20. Triennial and semiannual surveys. Positions in global over-the-counter (OTC) derivatives markets at end-June 2010 // Bank for International Settlements. – November 2010. – 33 p.
21. Derivatives 2010 / TheCityUk. – December 2010. – 12 p.
22. Пахомов Ю. М. Вибрані твори у трьох томах: Том 1/ Ю. М. Пахомов. – К.: Ін-т сучасн. підручника, 2010. – 624 с.
23. Хазин М. Л. Если бы дело было только в Греции... [Електр. ресурс] / М. Л. Хазин // fintimes.km.ru. – 04.05.2010. – Режим доступу: <http://fintimes.km.ru/obzory/krizis/11010>

УДК 339.97

МОРОЗОВ В.С.,
Інститут міжнародних відносин
КНУ ім. Т.Шевченка,
кафедра міжнародного бізнесу,
к.е.н., доцент

РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ ІНОЗЕМНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ У ФРН

Анотація. У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку ринку праці ФРН. Проаналізовано систему регулювання міграції іноземної робочої сили, у т.ч. її організаційно-інституціональні складові та особливості працевлаштування іноземних громадян у ФРН.

Ключові слова: робоча сила, ФРН, розвиток німецького ринку праці, регулювання міграції іноземної робочої сили.

Annotation. The article is devoted to the current trends in the development of the labour market in Germany. The system of regulation of the migration of foreign workers has been analyzed, including its organizational and institutional components and the peculiarities of the employment of foreign workers in Germany.

Key words: workforce, Germany, the German labor market development, regulation of foreign labor migration.

Починаючи з 1990 р., теза про те, що ФРН потрібна іноземна робоча сила, почала знаходити все більшу підтримку серед значної частини політиків, економістів, учених і німецької громадськості. З одного боку, її справедливості підтверджують успіхи економічного розвитку таких країн, як Канада, Австралія, США, а в Європі – Великобританії. З іншого боку – необхідність та неминучість припливу робітників-іммігрантів диктується розумінням перспектив сучасного розвитку Німеччини. У сучасній світовій економіці, де людський капітал набуває особливого значення, іноземна робоча сила стає одним з важливих факторів забезпечення сталого економічного зростання та успіхів у конкурентній боротьбі.

Сьогоднішні демографічні перспективи ФРН – такі, що без припливу іммігрантів-робітників темпи скорочення чисельності та старіння населення будуть одними з найвищих у світі. [3, с. 142] При цьому сучасний економічний розвиток Німеччини вказує на те, що значна кількість вакансій для кваліфікованих фахівців не може бути заповненою виключно за рахунок армії безробітних, яка у січні 2011 р. складала 3,35 млн. осіб або 7,9% працездатного населення [2; 9, с. 5].

Загальна кількість населення ФРН становить 81,9 млн. осіб, з яких 15,7 млн. - це т.зв. «особи іммігрантського походження» (19,2%). До їх числа належать 8,5 млн. «німецьких громадян іммігрантського походження» (10,4% від загальної чисельності населення) та 7,2 млн. іноземців (8,8% відповідно) [1; 4].